

להמתין, אלא ללחום עד חרמה בשלטון הכיבוש הבריטי. על יאיר ניתן לומר כי במותו הסיל באיוב יותר חלום מאשר בחייו. סוכני השלטון שרצחוהו בהיותו שבוי חסר-מגן, הניחו כי לא יהיו לו, אחרי מותו, ממשיכים. מחשבת-כסל זו היא נחלת כל המדכאים. התוצאה היתה הפוכה. בסימן דמן השפוך של מפקדם הגדול נלחמו חברי לח"י כל השנים, עד תום. לבסוף: צר לי, על שהנסתני לשורה זו. איני ראוי לכך.

★ ★ ★

● כיצד השתנו מטרות המרד — ומטרות האצ"ל עצמו — מאז 1936 ועד סוף המנדט?

באצ"ל, מאז הקמתו, היתה התפתחות רעיונית בלתי-סוסקת. הוא החל בתפקיד הגנתי. לאחר פרוץ מאורעות הדמים בשנת 1936, נטש האצ"ל את מחנה המבליגים ועבר להתקפות-נגד, שנקראו בימים ההם פעולות-תגובה, ובימינו הן ידועות בשם פעולות-תגמול. התגמול הופעל גם, מדי פעם בפעם, נגד הבריטים, בעיקר מחמת העיני-נויים בהם השתמשו אנשי-הבולשת נגד אסירי-המחתרת.

עם פירסום הספר הלבן החל האצ"ל בפעולות חבלה נגד השלטון הבריטי. בשנים ההן הכין האצ"ל קאדרים ונטש בתפוצות הגולה, בעיקר בפולין, כדי להכין, לשעה הנכונה, מערכה משולבת בתוך הארץ ומחוץ לה. בי אותה תקופה ערך אצ"ל, יחד עם בית"ר, את מסע-ההעפלה הגדול של רבבות יהודים מארצות אירופה המזרחית והמרכזית, אשר בראשו עמדו יוסף כצנלסון, ערי ז'בוטינסקי ואברהם סטבסקי.

מהכרות המרד בראשית שנת 1944, שנוסחה בסתיו 1943, לא נשתנו מטרות המרד. בהכרזה היא קבענו, כי נלחם עדי סילוק השלטון הבריטי המשעבד מארץ-ישראל, ומסירת השלטון עליה לידי ממשלה עברית זמנית, בדרך להקמת המדינה.

★ ★ ★

● איזו שלבים עברה מלחמת האצ"ל מבחינה צבאית?

בשנים 1936/9 ביצע האצ"ל התקפות-נגד, בנושק קל ובחמרי-נפץ, נגד ריכוזי הפורעים. בתקופת המרד התקפנו את האובייקטים השלטוניים והצבאיים המרכזיים והעיקריים של הבריטים. עד מאי 1945, כלומר עד גמר המלחמה נגד גרמניה, נמנענו מלחקוף אובייקטים צבאיים; ועל הימנעות זו, שסיבותיה היו מדיניות, הכרזנו מראש. מאז נסתיימה המלחמה העולמית, הרבינו בהתקפות על האובייקטים הצבאיים של האויב, אם כדי לקחת ממנו נשק, שהיה דרוש לנו מאד, ואם כדי להפוך את בטיסו הצבאי לתלוי-על-בלימה.

שיטת הלחימה העיקרית של אצ"ל — זינוק יחידת פריצה מכוסה באש מחפה — תוארה יפה בדין-והשבון של הנציב הבריטי האחרון, הנגראל קנינגהאם, אחרי פריצת כלא עכו. בכל מיבצעיו דאג אצ"ל, עד קצה גבול האפשרות, לעתים מעבר לו, למניעת אבידות בקרב האוכלוסיה האזרחית. שנות המרד, עד נובמבר 1947, היו, כידוע, שנות יחסי שלום מוחלטים בין היהודים ובין הערבים בארץ-ישראל.

★ ★ ★

● איך היה אדוני מגדיר את תרומתו של לח"י למאבק?

● האם סבור אדוני כי קיום לח"י הועיל או הזיק למאבק?

לח"י הוא אחד הגורמים המכריעים, שהביאו לידי סילוק השלטון הבריטי. תרומתו של ארגון לוחם זה למלחמת-השחרור, שיעור אין לה. נכונות ההקרבה ועמידת הגבורה של חברי לח"י, לא היתה למעלה הימנה.

אינני יכול להכחיש, כי בימי המרד היו גם אירעונות בין אצ"ל ובין לח"י. אבל בספרספטיבה זה נראות כטעות מאד. סוף-סוף ידוע, כי אפילו במטהו של צבא אחד ישנו, לעתים, אירעונות בין שלושתיו השונות.

★ ★ ★

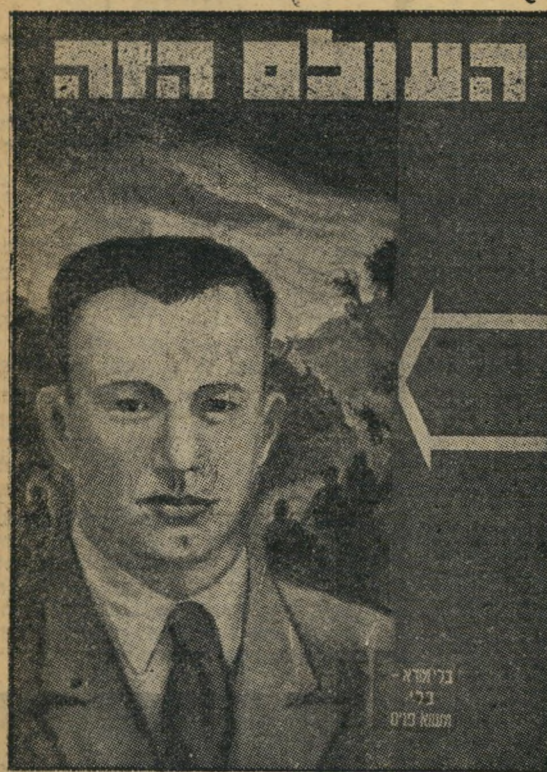
● איך היה אדוני מגדיר את ההשפעה היחסית של הגורמים השונים שגרמו לסילוק השלטון הבריטי?

הגורמים היו משולבים: ראשית — עם תום מלחמת-העולם השנייה פסקה אנגליה להיות המעצמה העולמית הראשונה. נפשה עיפה ממלחמות מתישות. מלחמת המחתרת בארץ-ישראל היתה — על פי עדותו של היסטורן צ'רצ'יל — מן המתישות ביותר מבחינת הפרסטיגיה הבריטית בעולם, מבחינה פסיכולוגית באנגליה גופה, ואף מבחינה חמירית. באורח פרדוכסלי הביא דחק הריכוז העצום של חילות בריטניה בארץ-ישראל, שנגרם על-ידי המחתרת הלוחמת — קרוב למאה אלף חיילים בארץ כה קטנה — לידי הכרזת הפינוי. הכוחות הסדירים האלה לא יכלו לתפוס את המחתרת, ביחוד נוכח הכשלוש הגמור של שרות המודיעין הבריטי, בו הודה אדוארד ג'ייג, מיניסטר-המדינה במזרח-התיכון, אבל ריכוז הכוחות האלה הכביד מאד על בריטניה, הן מבחינת כוח-האדם, ההוצאות והפרסטיגיה הבינלאומית.

לאחר מעשה טוענים אנשי המשטר כי הבריטים, לו רצו, יכלו להכחיד את המחתרת. הם כנראה לא רצו... לפי תיאוריה זו יש לשער, כי הבריטים ממש זומינו את מלחמת-המחתרת, כדי שתהיה להם אמתלה לעיני העם. אבל אולי, במקום פולמוס, מוטב להביא מיסמך היסטורי, שפורסם על ידי מר גראציה גראנאדוס, חבר ועדת-החקירה מטעם האו"ם, הידועה בשם אונסקופ. כידוע, נפגש יושב-ראש ועדת החקירה גם עם משלחת ההגנה וגם עם נציגות אצ"ל. הפרוטוקול, שהיה אז סודי, על השיחה בין דוברי ההגנה ובין השופט סנדסטרום, את ההודעה הבאה בשם ההגנה:

(כך נקראה בפי מוסדותינו מלחמת-השחרור של המחתרת העברית) הוא דבר והממשלה הבריטית אינה יכולה לדכא אותנו. האינטרס של אמריקה לבטל עמדה בריטית אימפריאלית במזרח-התיכון. האינטרס של רוסיה בבטול נקודת-שליטה אנגלית ישירה באזור. נוכח של אנדריי גרומיקו בעצרת או"ם בשנת 1947: "מאורעות הדמים בארץ-ישראל הם נעשים תכופים יותר ויותר, והם המרתקים את תשומת-לבם של העמים".

האלה, של שתי המעצמות הגדולות, שנתחברו על אף מטרותיהן השונות, אך הם הופעלו על ידי מלחמת-המחתרת. ההעפלה ההמונית ההסגנית שימשה הכבדה מוסרית. מאבקה של ההגנה במשך תשעה חודשי תנועת-המרי המאוחדת, תרם, כמוכח, זמנתו, אבל לו אצ"ל ולח"י היו נושטים את המערכה, כפי שנדרשו, יחד עם

דויד רזיאל ו"בח"י

אברהם שטרן ו"יאיר"

ההגנה בקיץ 1946, לא זו בלבד שהבריטים לא היו מכריזים, בשנת 1947, על כוונתם לעזוב את הארץ, אלא היו יכולים, בשובה ובנחת, לבצע את תכניתיהם להקמת מדינה פלשתינאית. הם היו יכולים להתפאר, כי הצליחו על-ידי מאסרים המוניים לדכא את כל ההתנגדות היהודית. הדבר לא ניתן להם על ידי המשך המלחמה של ארגוני המחתרת, שהגיעה, דווקא בשנים המכריעות ההן, לשיא מיבצעי.

★ ★ ★

● האם סבור אדוני כי מטרות האצ"ל הושגה במלואה?

המטרה הישירה של המרד היתה לסלק את השלטון הנכרי, לפרוק עול שיעבוד זר. מטרה זו הושגה במלואה ב-14 במאי, 1948. מטרת האצ"ל ההיסטורית היתה לשחרר את הארץ כולה ולהנהיגה לעמנו, ברור, כי מטרה זו לא הושגה אלא בחלקה.

★ ★ ★

● איך היה אדוני מסכם כיום את הסיכויים לפריצת מלחמת-אחים בימי המרד? מה מנע אותה?

בכל תקופת המרד היתה סכנת מלחמת-אחים מלחה אותנו, כצל אפל, בגלל נסיגותיה החוזרות והנישנים של הסוכנות היהודית לדכאנו, או להפסיק את מלחמתנו. בימי ה"סיון", בו, כפי שכתב לפני זמן מה הפועל הצעיר של מסא"י, מתביישים היום עושינו, הגענו עד לסף התהום. האצ"ל מנע אז מלחמת-אחים הדדית על-ידי שנמנע מלהגיב על החטיפות וההסגרות וההלשנות. היתה זו אחת ההחלטות הקשות ביותר שלנו, אך התהילה היא לבנים המופלאים שקיימנו.

לאחר מעשה יש הסוברים, כי לו היינו מגיבים מיד על מעשי ההתנכלות הנוראים, היינו מפסיקים אותם. אין זו דעתי. אני אף כיום משוכנע, כי עשינו אז, אמנם מתוך קרבות נוראים, את הדבר הנכון. בסוף שנת 1944 לא היינו אלא בראשית מלחמתנו. המחתרת היתה עדיין מבודדת במידה רבה. העולם היה עודנו סגור. מובן מאליו שאצ"ל יכול היה להשיב מכה אחת אפיים לרודפיו (הלח"י או לא נדרף), אבל מלחמה הדדית כזו היתה מביאה לאבידות בלתי-משוערות בשני המחנות, והיתה מאשרת לבריטים להשתלט על הכל. זאת ועוד. לו הדדית היתה המלחמה הפנימית — ובעיקר, לו היתה קשורה באבידות כנפש — לא היה אפשרי ההסכם בינינו, שהביא לידי הקמת תנועת-המרי המאוחדת. והתקופה ההיא, בה גם ההגנה "פוצצה", עם היותה קצה, הבטיחה למחתרת, אשר המשיכה במלחמתה, את אהדת ההמונים, בלעדית אין שום מחתרת יכולה לפעול כהלכה ולנצח. לאחר שההגנה נצטתה לעזוב את המערכה האנטי-בריטית, לא יכלו המוני העם אלא להסיק את המסקנות: כי דרך המחתרת היא נכונה, אך בעוד היא לא נכנעה ולא ניסוגה, נכנעו אחרים וניסוגו. ההימנעות ממלחמת-אחים היא כשלעצמה מעשה גדול, היסטורי, של המחתרת הלוחמת.

★ ★ ★

● מה היתה החוויה האישית החזקה ביותר של אדוני בימי המרד?

המלה המקובלת "חחיה" אינה הולמת. הימים הנוראים ביותר בחיי היו אלה של עליתם לגדרום של בנינו. אין לבטא את הרגשות מן הימים ההם והלילות ההם בשפת אנוש. כל דיבור יהיה תפל.

★ ★ ★

● איזו פעולה היתה המעשה המכריע ביותר של המרד?

פריצת כלא עכו. אחריה הודה הנציב הבריטי, כי כל כוחות הצבא והמשטרה אינם יכולים, למעשה, למנוע את התקפות-המחץ המפתיעות של המחתרת.

★ ★ ★

● איזה מעשה יחיד היה אדוני מגדיר כגילוי האצ"לי ביותר של גבורה מצד לוחם-חרות?

עמידתו של דב גורנר. עמידתם של כל עולי הגרדום. נכונות הלוחמים להקריב את חייהם למען הנסיון, לו אך היה אפשרי, להציל את אחיהם הנידונים. אצילותם של לוחמי המחתרת התבטאה, מעל לכל, באחת-הלוחמים, אשר מי שלא חי בה, לא ראה אחוזה מימיו.

● בשנת 1946 פעלו שלושת ארגוני המחתרת — ההגנה, אצ"ל ולח"י — במשותף, על פי הסכם שהושג ביניהם, תחת השם "תנועת-המרי העברית". שיתוף-הפעולה נסתיים עם מאסרם של מנהיגי הישוב והפסקת פעולת ההגנה. מאז שוב פעלו אצ"ל ולח"י בנפרד.